

ИРМА ВОЛЕВИЧ
ХОЛАНДСКИ СТРАНИЦИ

chitanka.info

Нидерландия. Ниска земя. Около две пети от цялата ѝ територия лежи под равнището на морето. Върху древен герб на една от холандските провинции — Зеландия, самото название на която означава „морска земя“ или „морска страна“ — е изобразен борещ се с вълните лъв, а под него девиз: „Бори се и побеждавай.“ Този надпис е пълен с дълбок смисъл. От незапомнени времена населението на Нидерландия — холандци, фламандци, валони — води упорита героична борба с морската стихия, изтръгвайки от нея стъпка след стъпка необходимата му суша, за да я превърне в полдери — сочни пасища, покрити с изумрудена трева. Векове тук хората строят диги, шлюзи, векове засланят своите земи от буйния набег на свирепите морски вълни, проявявайки при това чудеса на храброст, търпение, упоритост. Не случайно в Нидерландия е разпространена поговорката: „Бог е създал морето, а холандците — брега.“

Не безинтересно е да се знае, че още в гениалното творение на Данте от XIII век, в неговата „Божествена комедия“, се споменава за холандските диги. Вкаменените крайбрежия на Флегетон (така поетът нарича подземната река в ада) Данте сравнява с дига, построена от фламандците покрай морето между град Бруджи (Брюгге) и селцето Гвизанд (Виссанд):

*Кат тия зидове, кои земята
холандска защитават от бесът
на морските талази...*

„Ад“, песен XV, 4
(превод Константин
Величков)

Мореплаването, риболовството, морската търговия заемат в социалния и икономическия живот на страната толкова голямо място, че морето е станало известно като символ на бита на холандския народ. Нали тъкмо в Нидерландия е възникнала знаменитата легенда за Летящия холандец, за мистичния кораб, който предвещава гибел за срещналите го кораби, същата легенда, която е легнала в основата на едноименната опера на Вагнер. От друга страна, морето е станало символ и на непречупеното мъжество на холандския народ, а в XVII

век революционните селяни — фламандци и холандци, — борещи се против тиранията на абсолютна Испания, с гордост наричали себе си „морски гези“^[1]. С морето винаги са били свързани надеждите и тежненятията на трудовия народ и затова толкова много легенди, приказки, песни и сказания на нидерландците са посветени на морето, на неговите тайнствени гълбини, откъдето, както подсказва неизчерпаемата народна фантазия, изплуват русалки, водни духове, приказни говорещи на човешки език риби, морски чудовища. Морето и награждава човека за храбростта, за отзивчивостта му, и го наказва за неговата алчност и жестокост. В такъв план е извънредно любопитният сборник фризки сказания „Легенди на лагуните“, събрани от известния фолклорист, ентузиаст на народното творчество Хен де Веерд. За пръв път този сборник е излязъл в нелегалния печат на страната през 1942 г. по време на фашистката окупация на Нидерландия. В легендите, събрани в този сборник, звучи народният протест против чуждоземното иго и не случайно в повечето от тях именно от морето пристигат в страната зли пирати, разбойници, алчни да се обогатят за сметка на трудовия народ. В „Легенди на лагуните“ се провъзгласява правото на човека да бъде свободен, независим от поробителите. Именно в такъв дух трябва да се разбират приказките „Отнесен от дявола“ и „Черния Ролф“.

Морето, морската тематика като широка струя се влива в холандската художествена литература, вдъхновявайки писателите за редица изтъкнати произведения. Големият холандски поет Марсман, загинал през 1940 г. на торпилиран от немска подводница параход, има прелестно стихотворение „Възпоминание за Холандия“. Описвайки привичния и роден за него пейзаж на селска Холандия — редки тополи, къщички, потъващи във вълните като островчета, древни брястове и селца, загърнати в трептящ прозрачен въздух, — поетът завършва стихотворението си с думите, че навсякъде той чува „гласът на водата, тревожният глас на водата... като глас на беда...“

За характеристика на морската тематика в холандската литература едва ли може да се намери по-поетично описание.

Да си припомним и най-знаменитата драма в холандската драматургия от първата половина на XX век. Това е пиесата на Хейерманс „Гибелта на Надежда“ (1901 г.), получила европейска известност. (През 1913 г. постановката на тази пиеса в Студията на

Московския художествен театър е била истинско събитие в театралния живот на тогавашна Русия.) В пиесата е изобразена гибелта на рибарски кораб, потънал по вина на собственика, изпратил в морето прогнилото морско корито, за да получи срещу това застраховка. Двадесет млади рибари били принесени в жертва на отвратителната алчност на богатия корабовладелец. С голяма художествена сила на обобщението Хейерманс показва непримиримите противоречия между света на труда и света на собственичеството, между трудовите хора и жестоките печалбари, мислещи само за собствената си изгода.

Драмата „Гибелта на Надежда“, чието действие се развива в рибарско селище, в някаква степен се преплита с разказите на фризките писатели, рисуващи оскъдния беден живот на рибарите от североизточния край на Нидерландия. Прочитайки разказите „Морето с малко не се примирява“ и „Ловци на камбала“, неволно се възхищаваш от мъжеството, енергията на обикновените хора от народа, от тяхната героична борба с водната стихия и виждаш пред себе си рибарските селища, лодките покрай бреговете, кърпените мрежи, чувствуваш острия мирис на селдата, виждаш пред себе си сякаш изсечените от груб камък мъжествени фигури на рибарите с неизменната лула в зъбите.

Капитализмът със своята меркантилност, със своето голо печалбарство винаги е извиквал отрицателна реакция от страна на художниците на словото. За мнозинството от тях и за романтиците най-напред темата за морето е свързана с бягство от действителността в света на екзотиката, с бягство в идилията на южните морета и тропическите острови, в търсене на необикновени, остри усещания. Всичко това е характерно за творчеството на известния романтик Ян Слауерхоф. Герои на неговите произведения — поеми, стихотворения, романи и новели — са смели търсачи на приключения, капитани, пирати, шкипери, моряци, конквистадори. Или пък са просто легендарни образи, като например образа на Летящия холандец. В своите стихове и в прозата си Слауерхоф е привлечен от морската тематика, защото според него морето очиства човека от мръсотията на собственичеството, приближава го до хармоничното сливане с могъщата, вечна природа.

В новелата си „Последният рейс на «Ниборг»“, която по право се смята за бисер в холандската романтична литература, авторът разказва

как под тежестта на жизнените обстоятелства, а така също, отстъпвайки пред властта на златото, командуването на „Ниборг“ променя курса на кораба, отказвайки се от своите предишни задължения, изменяйки по този начин и на собствената си чест. Гибелта на „Ниборг“ и на всички моряци е показана като резултат на неизбежното възмездие, постигащо човека заради престъпленията му против собствената съвест, против нравствените закони на света.

Художественото творчество на Слауерхоф е проникнато от романтично светоусещане, обусловено от недоволството от окръжаващия го свят на собственичеството. Отвращавайки се от лесните печалби, писателят се опитва да създаде в произведенията си илюзорния малък свят на кораловите острови сред тропиците. Съзнанието, че този илюзорен свят не е повече от утопия, от романтична приказка, украсява стиховете и прозата на писателя с неясни романтични краски, с лека печал, с мечта за бъдещето.

Трябва да се каже, че не само у романтиците, но и у съвременните писатели-реалисти морето твърде често е представено като символ, като оръдие за наказанието на човека заради престъпленията му против човечността: морето е показано като контраст между великата природа и жестоката реалност на битието. И тук трябва да упоменем името на Ана Бламан, известна холандска писателка, авторка на редица изискани психологически романи и новели. В своята повест „Кръстоносецът“ писателката описва пътниците и екипажа на разкошния лайнер „Кръстоносецът“, който плава от Европа за Индонезия, но по пътя се натъква на вражеска мина и отива на дъното. Действието на повестта като че ли се разкъсва на две части. В първата част на фона на спокойното комфортно пътуване писателката рисува светското общество: изящни жени, елегантни мъже, обществени дейци с различна политическа ориентация. Във втората част, когато се раздава сигналът за бедствие, когато жените и децата биват настанявани в лодките, а на мъжете се предоставят (и то далеч не на всички) спасителни пояси, тогава пред лицето на смъртната опасност се разкриват истинските образи на хората, озверели, опитващи се да се спасят на всяка цена за сметка на другите. Любов, галантни маниери, политически декларации — всичко се лишава от всякакъв смисъл, когато се оголва егоистичната природа на човека.

В антологията е включена и неголямата новела на Ана Бламан „Плувецът“, в която гибелта на човека на фона на бушуващото море служи за илюстрация към вечната борба в природата между доброто и злото. Така се възприема тя от писателката. От тази гледна точка гибелта на плувеца се превръща в символичен подтекст към философската проблема за отстранимостта на злото и крайното тържество на хуманизма.

Съвременната реалистична литература на Нидерландия ни дава и друго възприятие на темата за морето. Така в творчеството на твърде „морския“ писател Ян Хартог морската тематика винаги се преплита с трудовия живот на народа. Неговият получил огромен успех роман „Славата на Холандия“ (1940) рисува образи на мъжествени хора, служещи на конвоен кораб, откъснат в Атлантика от бойните части.

Социалните мотиви в творчеството на Ян Хартог го сродяват с Йеф Ласт, автор на редица повести и разкази из живота на моряците. Йеф Ласт е фигура не по-малко колоритна, отколкото Слауерхоф. Вечен скиталец, влюбен в морето, той обаче в отличие от романтика Слауерхоф никога не заслания своите герои от съприкосновението с реалния живот, не романтизира бягството от действителността. В повестите му „Зюдерзее“ (1934), в разказите „Пред мачтата“, „Двамата братя“ и др. блика трудовият живот на обикновените хора на неговата страна. В редица свои разкази Йеф Ласт правдиво показва тежкия, оскъдно заплащан труд на моряците, които — всички — са влюбени в своята професия. В новелата „Двамата братя“ (1935) авторът изпява вдъхновен химн на могъщата река Рейн и носещите се по нея влекачи и баржи, кервани от кораби. В центъра на разказа стои обаятелният образ на шкипера Херит, жизнерадостен, енергичен, мъжествен капитан на буксирния кораб „Двамата братя“. Трагичната съдба на Херит в значителна степен е обусловена от неговата бедност, от неопределеността на съдбата му, което не му позволява завинаги да свърже живота си с обикнатата от него девойка. Техните краткотрайни пламенни срещи винаги свършват с раздяла, след която Херит отново влачи по реката своя керван от баржи, а Лена „припечелва“ в таверните, подчинявайки се на похотливите желания на посетителите. В порив на ревност Херит убива своя съперник и спасявайки се от полицията, загива, удряйки главата си във винта на своя кораб.

В невключената в тази антология новела „Бродяги“ писателят показва жестоката експлоатация на моряците. Безсърдечността на първия щурман става причина за ненавременната смърт на юнгата Джани, почти момче, подхвърлено на безсмислени издевателства. Колоритни са образите на моряците, попаднали за непослушание в „черните списъци“ — машинистът Нелис и боцманът Йопи, остро преживяващи несправедливостта и бездушното отношение към матросите.

В антологията на холандската морска новела е включена и повестта на Артур ван Схендел „Фрегатата «Йохана-Мария»“, спечелила си христоматийна известност (1930). Това реалистично произведение притежава едновременно и дълбок подтекст. Животът, многолетната дейност на моряка, а после боцман и на края капитан и собственик на кораба Якоб Брауер символично представя разцвета и упадък на ветроходния флот на Нидерландия. През февруарското утро на 1865 г. юношата се качва на кораба „Йохана-Мария“, току-що спуснат на вода тримачтов кораб, за да умре на него след няколко десетки години като болен, самотен старец. На кораба Брауер отдава всичката си любов, преданост и заради притежаването му е превърнал целия си живот в непрекъсната аскеза. Брауер — човек на действието, великодушен, нетърпим към злото — винаги се притичва на помощ на слабите и угнетените, встъпва в неравна борба с жестоките, коварни капитани. Но герой на повестта е не само Брауер, но и корабът, на който той плава. Тримачтовата фрегата „Йохана-Мария“ е вторият герой на повестта. Корабът ни се представя като символ на миналото могъщество на нацията и не случайно в лиричните места авторът припомня онези славни времена, когато платноходни кораби, гордост и величие на нидерландската флота, са браздили моретата и океаните, умножавайки доходите на морската държава. Превръщането на един от най-бързоходните кораби на Нидерландия в старо корито, доживявайки времето си като музейна забележителност някъде в канала, отразява неизбежния, исторически обуславен упадък на някога могъщата холандска морска колониална държава. Именно в тази историческа обусловеност се заключава и драматичният подтекст на повестта. С елегична тъга е обвеяно описанието на последния рейс на „Йохана-Мария“, прощаването на старите моряци с небето на екватора, с

морските бури, с всичко, което в продължение на много десетки години е съставлявало смисълът на живота им.

Повестта на Схендел е влязла в златния фонд на класическата „морска“ литература на страната. Но в творчеството на писателя тя не е единствена. В романа си „Човек на вода“ той рисува образа на Мартин Росарт, презиращ света на користолюбие, посветил се всецяло на алтруистическо служене на хората. Росарт загива по време на вълнение, жертвувайки се за спасяването на хората.

Трудно е да се обхване морската тема в холандската литература. Холандските писатели са писали на тази тема не по-малко, отколкото художниците-маринисти, чиито морски пейзажи украсяват стените на галериите и музеите в Амстердам, Хага и Ротердам. Въпреки разнообразието на стилни средства и жанрове у всички тях има едно общо стремление — да възпеят опасния, тежък, често героичен труд на моряка, да изпеят химн на смелите хора, встъпващи в борба със страшната стихия.

За българския читател ще бъде извънредно интересно да се запознае с художественото творчество на холандските писатели-маринисти, които ще се представят пред него в сюжетно, жанрово и стилистично разнообразие. Тази книга ще му открие нов кът от живота по земното кълбо, ще го запознае с бита и нравите, с националния характер на холандския народ.

Доц. Ирма Волевич,
кандидат на филологическите науки

---

[1] „Гези“ („бедняци“) — по време на нидерландската буржоазна революция през XVI в. отначало прозвище на нидерландските дворяни, застанали през 1565 г. в опозиция срещу испанското господство, след това бойно име на народните въстаници-партизани, водещи на сушата и в морето борба срещу испанците. Бел.ред. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.